

“

ULUSLARARASI GÖÇ VE MÜLTECİLİK

Editörler:

Burak BAŞKAN
Mehmet Emirhan KULA

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Uluslararası Göç ve Mültecilik

Editörler: Burak Başkan, Mehmet Emirhan Kula

Kapak Tasarımı: Gamze Uçak

Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2022 Şubat, Ankara

ISBN No: 978-625-7424-27-1

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik Köy Mah. İvedik Cad.

No: 417/A Yenimahalle/Ankara

Tel: 0(312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

ULUSLARARASI GÖÇ
VE
MÜLTECİLİK

2019-1-TR01-KA202-076861
DEVELOPMENT OF A NEW LIFE EXPECTANCY AND INTEREST
INVENTORY FOR REFUGEES:
A MULTI-CULTURAL AND MULTIDIMENSIONAL PERSPECTIVE

-invented life-

Projenin Amacı: Proje, dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin, herhangi bir sebeple öz yurdunu terk etmek zorunda kalmış insanların, sığındıkları ülkelerde başka amaçlar için geliştirilmiş adaptasyon uygulamaları ile sosyal ve mesleki hayata uyum sağlama-larının mümkün olamayacağından hareketle; çok kültürlü ve çok boyutlu bir yeni yaşam beklenti ve ilgi envanteri geliştirmek.

Projenin Fikri Çıktıları:

- Yeni Yaşam Beklenti ve İlgi Envanteri (*Invented Life Inventory*)
- Mesleki Olmayan Eğitim Modülü (*Non-Vocational Education Module*)
- Hayal ediyorum. Arzu Ediyorum: Kısa Belgesel (*I Dream. I Desire: A Short Documentary*)

Projenin Süresi ve Bütçesi: 36 Ay / 240,049 Avro.

Proje Ortakları:

Erzurum Teknik Üniversitesi, Türkiye (Koordinatör)
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi, Türkiye
Erzurum Bilim ve Sanat Derneği, Türkiye
Associazione Popoli Insieme, İtalya
Fundacion Red Íncola, İspanya
University of Macedonia, Yunanistan
The Academy of Business and Health Sciences, Polonya

Yasal Beyan/Legal Statement:

TR: "Erasmus+ Programı kapsamında Avrupa Komisyonu tarafından desteklenmektedir. Ancak burada yer alan görüşlerden Avrupa Komisyonu ve Türkiye Ulusal Ajansı sorumlu tutulamaz."

EN: "Funded by the Erasmus+ Program of the European Union. However, European Commission and Turkish National Agency cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein."

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
BİR ULUSLARARASI SİYASET MESELESİ OLARAK ZORUNLU GÖÇ VE MÜLTECİLİK..... Yılmaz KAPLAN	15
GÜVENLİĞİN İKİ YÜZÜ: ULUS-DEVLET VE MÜLTECİLER	31
Hilal ZORBA BAYRAKTAR	
ULUSLARARASI HUKUKİ BOYUTLARIYLA GERİ GÖNDERMEME (<i>NON-REFOULEMENT</i>) İLKESİ	45
Selman ÖZDAN	
BİR EKONOMİ MESELESİ OLARAK ZORUNLU GÖÇ.....	67
Peyman UYSAL Fırat YILMAZ	
BİR KAMU POLİTİKASI MESELESİ OLARAK ZORUNLU GÖÇ VE MÜLTECİLİK	91
Kürşad Emrah YILDIRIM	
İNSAN KAYNAKLARI PERSPEKTİFİNDEN ZORUNLU GÖÇ VE MÜLTECİLİK.....	101
Mehmet Emirhan KULA	
ZORUNLU GÖÇ, TOPLUMSAL CİNSİYET VE MÜLTECİ KADINLAR.....	115
Burak BAŞKAN	
KÜLTÜRLEŞME BAĞLAMINDA ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN GEÇİŞ DÖNEMİ UYGULAMALARI	135
Nihangül DAŞTAN	
MÜLTECİLİĞE TUTULMAK: FENOMENOLOJİK BİR DÜŞÜNÜM.....	165
Mehmet Fatih GÜLOĞLU	

ZORUNLU GÖÇ VE SİYASAL İLETİŞİM	195
Nermin AYDEMİR	
ZORUNLU GÖÇ VE TÜRKİYE’DE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ	213
Sevim KARAOĞLU	
İpek ÖZBAY	
YEREL YÖNETİMLERİN GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN UYUM SÜRECİNDEKİ ROLÜ VE SINIRLILIKLAR	227
Çağrı GÜÇLÜTEN	
BİR SAĞLIK YÖNETİMİ MESELESİ OLARAK ZORUNLU GÖÇ VE MÜLTECİLİK	243
Nagehan ÖNER	

Bu çalışma,

*17 Mart 2015 tarihinde aramızdan ayrılan **Emine BAŞKAN***

ve

*11 Aralık 2020 tarihinde aramızdan ayrılan **Mesut BAŞKAN'a***

ithaf edilmiştir.

SUNUŞ

Göç, yeryüzünde hep daha iyi şartları aramış olan insanoğlunun tarihindeki en önemli olgulardan biridir. Büyük çaplı ve kitlesel göçler pek çok coğrafyanın adeta kaderini değiştirmiş, öteki ile karşılaşan insanoğlu her bir farklı kültürden yeni şeyler öğrenmiştir. İnsanlığın bugün ulaştığı seviyenin, yeryüzünün bambaşka coğrafyalarına dağılmış farklı medeniyetlerin birikimlerinin kümülatif etkisinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Bu kümülatif etkinin ortaya çıkması ise farklı medeniyetlerin birbirleriyle etkileşime girmesiyle mümkün olmuştur.

Milattan sonra 350 ile 800 yılları arasında gerçekleşen ve adeta insanlık tarihinin kaderini değiştiren Kavimler Göçü, coğrafi keşifler neticesinde Avrupa'dan Yeni Dünya'ya yapılan göç hareketleri, köle ticareti sebebiyle Afrika'dan diğer kıtalara yapılan gönüllü olmayan göç hareketleri, 1880 yılından itibaren 15 milyon İtalyan'ın yer değiştirmesiyle sonuçlanan ve bugünkü İtalyan diasporasının oluşmasına neden olan göç hareketleri, 1910 ile 1970 yılları arasında 6 milyon Afro-Amerikan'ın ABD'nin Kuzey ve Batı şehirlerine doğru yaptığı Büyük Göç (*The Great Migration*) ve 1947'de Britanya Hindistanı'nın bölünmesiyle ortaya çıkan yeni devletler arasındaki büyük çaplı yer değiştirme hareketleri insanlık tarihinin önemli kitlesel göçlerinden bazılarıdır.

Günümüz dünyası, kariyer ve eğitim gibi hedefler için kişisel tercihe bağlı olarak göç edenlerin yanında hayatta kalabilme amacıyla göç etmek zorunda kalan milyonlarca insana da tanıklık etmektedir. Savaş, iç savaş, soykırım, ağır insan hakları ihlalleri, yoksulluk ve kıtlık gibi insan ya da doğa kaynaklı felaketler neticesinde ortaya çıkan zorunlu göç; son on yılda gerek dünyanın gerekse Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Balkanlarda Müslüman Türk nüfusa yönelik asimilasyon politikaları, 1978 Afganistan Savaşı, 1979 İran Devrimi, 1988 Halepçe Katliamı, 1990-91 Körfez Savaşı, 2003 Irak Savaşı, 2011 Suriye İç Savaşı, 2010'larda Suriye ve Irak'ta şiddetlenen IŞİD terörü ve son olarak 2021'de Taliban'ın Afganistan'daki egemenliği gibi pek çok gelişme, Türkiye'yi zorunlu göç ve mültecilik konusunun en canlı olduğu coğrafyalardan biri haline getirmiştir.

Bugün için göçün ve özellikle de zorunlu göçün iyi bir şekilde yönetilmesi, gerek göç edenler için gerekse göç edilen ülkenin vatandaşları için oldukça önemlidir. Bu noktadan hareketle, zorunlu göç ve mültecilik konusunda akademik dünyanın önemli sorumluluklarının olduğu söylenebilir. Akademik

dünya içinde ise hiç şüphesiz ki sosyal ve beşeri bilimlerle ilgilenen akademisyenlere özel bir görev düşmektedir. Bu sorumluluk bilinciyle zorunlu göç ve mültecilik konusuna akademik bir katkı sağlama amacıyla yola çıkan bu kitap çalışmasının, birbirinden değerli akademisyenlerin katkılarıyla tamamlanması ve göç literatürüne önemli bir katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Bu kitap çalışmasında sosyal ve beşeri bilimlerin farklı disiplinlerinin katkılarını bir araya getirebilmek adına on üç farklı alt başlığa yer verilmiştir. Bu alt başlıklarla zorunlu göç ve mültecilik meselesinin küreselden yerele, karar alma süreçlerinden toplumsal ve bireysel sonuçlara kadar birbirinden farklı boyutlarıyla ele alınabilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, hukuk, kamu yönetimi, iktisat, yönetim ve organizasyon, sosyoloji, toplumsal cinsiyet çalışmaları, kültürel çalışmalar, iletişim bilimleri ve eğitim bilimleri gibi pek çok disiplin bu kitabın şekillenmesinde yapıtaşları olmuştur.

Bu çerçevede Yılmaz Kaplan, zorunlu göç olgusunu uluslararası ilişkiler disiplininin penceresinden ele aldığı "*Bir Uluslararası Siyaset Meselesi Olarak Zorunlu Göç ve Mültecilik*" başlıklı çalışmasıyla zorunlu göçü imparatorluklardan ulus-devletlere uzanan tarihsel süreç içerisinde incelemiş ve bu inceleme sırasında göçün ulus-devletlerce realist bir çerçevede ele alınışına odaklanmıştır.

Hilal Zorba Bayraktar, "*Güvenliğin İki Yüzü: Ulus-Devlet ve Mülteciler*" başlıklı çalışmasıyla ulus-devletlerin kitlesel göç olayları karşısındaki tavrını incelemiştir. Bu inceleme sırasında farklı güvenlik anlayışları üzerine bir tartışma yürütmüş ve mültecilerin doğru göç yönetimi sayesinde göç alan ülkeler için bir tehdit unsuru olmaktan ziyade bir avantaja dönüştürülebileceğini ortaya koymuştur.

Selman Özdan, "*Uluslararası Hukuki Boyutlarıyla Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesi*" başlıklı çalışmasıyla devletlerin önemli bir sorumluluğu olan mültecileri çatışma, zulüm, işkence tehdidi yaratan ülkelere geri göndermeme ilkesini incelemiştir. Söz konusu sorumluluğun hukuki dayanakları ise Uluslararası Teamül Hukuku, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukuk üzerinden ele alınmıştır. Dahası Özdan, ilkenin *jus cogens* norm kategorisinde bulunup bulunmadığını da tartışmaya açmıştır.

Peyman Uysal ve Fırat Yılmaz, "*Bir Ekonomi Meselesi Olarak Zorunlu Göç*" başlıklı çalışmalarıyla zorunlu göç olgusunun ev sahibi ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkilerini farklı yönleriyle incelemişlerdir. Bu incelemeyi yaparken de zorunlu göçün mikroekonomik ve makroekonomik etkileri ile sığınmacıların ev sahibi ülke ekonomilerine entegrasyonu konularına odaklanmışlardır.

Kürşad Emrah Yıldırım, "*Bir Kamu Politikası Meselesi Olarak Zorunlu Göç ve Mültecilik*" başlıklı çalışmasıyla mültecilerin idaresinin öncelikle kamu yönetiminin temel bir sorumluluğu olduğunun altını çizmiş ve ciddi sayıda mül-

teciye ev sahipliği yapan Türkiye için hâlihazırda uygulanmakta olan ve yakın gelecekte uygulanması gereken kamu politikalarını ortaya koymuştur.

Mehmet Emirhan Kula, *“İnsan Kaynakları Perspektifinden Zorunlu Göç ve Mültecilik”* başlıklı çalışmasıyla mültecilerin göç ettikleri toplumlar için bir insan kaynağı olma potansiyellerini incelemiştir. Buradan hareketle beşeri sermaye teorisinin önermeleri aracılığıyla mültecilerin birer insan kaynağı olarak değerlendirilebileceği fikrini tartışmaya açmış ve uluslararası ölçekteki bazı uygulamaları örnek olarak takdim etmiştir.

Burak Başkan, kadın göçünü kendine has unsurlarıyla başlı başına bir olgu olarak ele aldığı *“Zorunlu Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Mülteci Kadınlar”* başlıklı çalışmasıyla zorunlu göç deneyimi yaşamış kadınların gömülü toplumsal cinsiyet kabullerinden kaynaklanan dezavantajlarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Böylece kadın göçünü erkek göçünün bir alt kümesi olarak gören ve göç sürecindeki kadını nesneleştiren ana akım göç literatürüne toplumsal cinsiyet araştırmalarının temel bakış açısını kazandırmayı amaçlamış ve mülteci kadınlar parantezinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin garanti altına alınmasına katkı sağlamaya çalışmıştır.

Nihangül Daştan, *“Kültürleşme Bağlamında Almanya’da Yaşayan Türklerin Geçiş Dönemi Uygulamaları”* başlıklı çalışmasıyla göçün kültürel boyutuna odaklanmış ve göç edenlerle ev sahibi ülkenin vatandaşları arasındaki kültürel etkileşimi araştırma konusu yapmıştır. Bu çerçevede Almanya’ya göç etmiş Türklerin halk kültürü ve bu kültürün bir yansıması olan günlük yaşam pratikleri; kültürel değişme, sosyal entegrasyon ve kültürleşme bağlamlarında incelenmiştir.

Mehmet Fatih Güloğlu, *“Mülteciliğe Tutulmak: Fenomenolojik Bir Düşünüm”* başlıklı çalışmasında mülteciliği zorunlu göçe maruz kalan kişinin yaşadığı bir deneyim olarak ele almıştır. Çalışmasında mültecilik deneyimini fenomenolojik refleksiyona tabi tutmuştur. Güloğlu, Suriyelilerin yaşadıkları zorunlu göç deneyimi üzerinden mülteciliğin noematik ve noetik anlamları arasındaki diyalektik ilişkiye dikkat çekerek mülteciliğin farklı anlamları olduğunu keşfetmiştir. Bu bağlamda Güloğlu, mülteciliğin Birleşmiş Milletler tarafından yapılan tanımlamasının yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

Nermin Aydemir, *“Zorunlu Göç ve Siyasal İletişim”* başlıklı çalışmasıyla göç yönetiminin önemli unsurlarından iletişim konusunu hem geleneksel medyanın hem de yeni (sosyal) medyanın sığınmacı imgesinin yaratılmasındaki rolleri üzerinden ele almıştır. Bunu yaparken de sığınmacıları yalnızca medyanın bir nesnesi olarak görmemiş, sığınmacıların da medya araçlarıyla kurdukları ilişkileri ve bir özne olarak medyadaki söylemin oluşumuna katkılarını çalışmasına dâhil etmiştir.

Sevim Karaoğlu ve İpek Özbay, *“Zorunlu Göç ve Türkiye’de Mülteci Çocukların Eğitimi”* çalışmalarıyla zorunlu göç deneyimi yaşamış mülteci çocukların

varış ülkesinde yaşadıkları sorunları Türkiye örneği üzerinden incelemiştir. Bu çerçevede hem mülteci öğrenciler hem de söz konusu mülteci öğrencilere eğitim veren öğretmenler çalışmanın konusu olmuştur.

Çağrı Güçlüten, *“Yerel Yönetimlerin Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum Sürecindeki Rolü ve Sınırlılıklar”* başlıklı çalışmasıyla önemli bir zorunlu göç durağı olan Türkiye’de yerel yönetimlerin sığınmacılara yönelik faaliyetlerini masaya yatırmış ve bu faaliyetlerin sınırlılıklarının sebeplerini araştırma konusu yapmıştır. Bu çerçevede yerel yönetimlerle alakalı temel mevzuatı detaylı bir şekilde incelemiş ve yerel yönetimlerin yetkilerinin sığınmacıların faydasına olacak şekilde artırılması yolunda çözüm önerileri sunmuştur.

Nagehan Öner, *“Bir Sağlık Yönetimi Meselesi Olarak Zorunlu Göç ve Mültecilik”* başlıklı çalışmasıyla zorunlu göç deneyimi yaşamış kişiler ile bu kişilerin göç ettiği ülke halklarının karşılaşılabilecekleri fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarını ele almıştır. Buradan hareketle Öner, söz konusu sağlık sorunlarının çözümü için gerekli olan sağlık yönetimi politika ve stratejilerini tartışmaya açmış ve belirli çözüm önerileri ortaya koymuştur.

Dr. Öğr. Üyesi Burak BAŞKAN
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emirhan KULA
Erzurum, 2022